

Kirjallisuutta – Litteratur

Mökkeilyn toisin asumisesta oivalluksia arjen kestävyYTEEN

VALKONEN, JARNO (2022) *Mökin kanssa ajattelu. Ympäristösosiologinen mielikuvitus ympäristökriisin aikakaudella*, 134 s. Vastapaino, Tampere.

Millaisia havaintoja ja oivalluksia mökkeily nostaa esille normaaliarjen kestävytydestä? Tätä pohtii ympäristösosiologian professori Jarno Valkonen kirjassaan *Mökin kanssa ajattelu*. Kirja on Valkosen omista kokemuksista lähtökohalta poimiva autoetnografinen ja yleistajuinen ympäristösosiologinen tiedekirja. Valkonen kuvaillee kirjassa omaa arkeaan Inarjärven mökillä tulkiten mökkielämän eräänlaiseksi normaaliasumisesta poikkeavaksi toisin asumiseksi. Mökkielämän toisin asumisen kautta avautuu kiinnostavia näkymiä ja oivalluksia niin sanotun normaalin arjen ympäristösuhteesta, jossa teknologia ja erilaiset arjen mukavuudet tuottavat pehmeistä ihmisen ja luonnon välille.

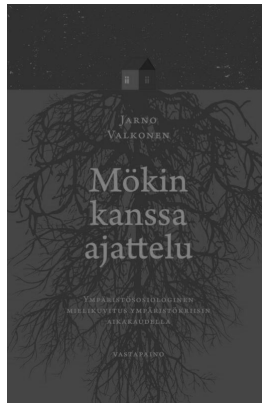
Kirjassa käsitteilyyn otetaan kolme arjen ympäristöpolitiikan kannalta keskeistä teemaa. Ensimmäisenä perehdytään mökkeilyn kautta asumisen energiasuhteisiin. Valkonen huomauttaa, että energian eli tasaisesti saavutettavissa olevan lämmön ja sähkön mahdollistama arki näyttävät niin normaalina asiantilana, että on suorastaan epänormaalia pohtia, miten energia meidän käyttöömmä päättyy. Sen sijaan mökillä asumisen vaatima energia tulee näkyväksi sen vaatiman ruumiillisen työn ja vaivannön ansiosta. Valkosen mökillä kaikki ja koko maassa yli puolet mökkien lämmitysenergiasta tuotetaan puilla (SVT 2020). Puulämmitys sitoo aikaa ja vaivaa lämmittämisen yhteydessä ja varautuessa lämmittämiseen halkopinoja täydentämällä. Puilla lämmittäminen tuo samalla energiantuotantoon ja -kulutukseen normaaliarjesta poikkeavan kehollisen ja aistimuksellisen kokemuksen. Valkoinen esittää, että puulämmitys muuttaa myös asujaa, kun joudutaan aktiivisesti itse säätelemään lämmön määrää ja ylläpitämään mökin energiajärjestystä muutenkin kuin maksamalla ajoissa energialaskut.

Arviolta noin yhdeksällä mökillä kymmenestä on käytössä jonkinlainen sähkövirta (Voutilainen ym. 2021). Valkosenkin saarimökillä, kuten sähköverkon vaikeasti saavutettavissa paikoissa muuallakin, käytössä on aurinkopaneelit. Aurinkosähköjärjestelmä tekee mökin energiantuotannosta riippumatonta yhteiskunnan muusta sähköntuotannosta ja -verkoista. Valkoselta aurinkosähkö käyttö tuntuu melkein anarkistiselta teolta. Toisaalta aurinkojärjestelmä on täysin riippuvainen vuodenaikojen vaihtelusta ja säätiloista. Koska sähkön riittävyys ei ole

aina itsestään selvää, joutuu mökillä kulutusta miettimään ja säätelemään tarkasti. Valkonen toteaa, että vastoin normaaliasumista, jota leimaa kokemus rajattomasta sähkön saatavuudesta, mökillä rajattu sähkön saatavuus synnyttää eettis-poliittisen normin, joka ohjaa sähkön kulutuksen minimoimiseen. Täysin riippumaton mökin energiajärjestelmä ei kuitenkaan ole muusta maailmasta. Myös aurinkopaneelit ovat yhteiskunnan teknis-taloudellisen järjestelmän tuotosta. Valkonen nostaa esille myös tietoteknologian tunkeutumisen mökeille. Puhelimien ja tietokoneiden myötä myös mökit ovat väistämättä kytkeytyneitä tietoverkkoinfrastruktuureihin, jotka aiheuttavat yhä suuremman osan globaalista sähkönkulutuksesta.

Toinen kirjassa käsitelty teema liittyy veteen. Valkonen lähestyy mökin vesisuhteita asumisen vesikäytöntejen tutkimuksessa käytetyn jaottelun pohjalta. Hyödyllinen vesi on juomiseen, peseytymiseen ja ruoanlaittoon tarkoitettua vettä, jota normaaliasumisessa saadaan hanaa kääntämällä. Mökeillä vesijohtoverkkoon kuuluminen on vielä harvinaista (joskin yleistyvä), joten käyttövesi vaatii vaivaa, kuten veden kantamista ja lämmittämistä. Tämä johtaa myös uudenlaisiin pohdintoihin päivittäisistä peseytymisrutiineista ja niiden tarpeellisuudesta. Hyödyllisen veden ohella on myös levotonta ja hankalaa vettä, joiden kautta arjen vesisuhteet näyttävät vähemmän hallittavina ja ennakoitavina. Esimerkiksi Valkosen saarimökille pääsyä säätelee järveden kulloinkin olomuoto ja myrskyllä ja kelirikon aikaan mökille ei aina välttämättä pääse. Vastaavasti myös vesi- ja kosteusolosuhteiden hallinta mökillä vaatii huolehtimista siitä, ettei vesi päädy väärään paikkaan. Mökillä on opittava elämään ja sopeutumaan vesien virtauksiin, Valkonen kirjoittaa.

Kolmas kirjan teema on jätteet. Kuten energian ja veden, myös jätteiden osalta nyky-yhteiskunnan tehokas jäteinfrastruktuuri huolehtii siitä, että kulutuksessa syntyvä jäte siirtyy helposti pois asukkaiden silmistä jätteiden käsittelijöiden huoleksi. Normaaliasumisesta irtautuminen herättää Valkosen mukaan ymmärtämään jätehuollon tarjoaman arjen luksuksen. Mökillä asumisesta syntyvää ylijäämää, eli jätteitä ja roskapusseja, ei ole yhä helppo kipata omalla tai taloyhtiön pihalla seisovaan jäteastiaan ja jättää muiden huoleksi, vaan jätteiden kanssa joudutaan elämään vastavuoroisemmin. Lainsäädäntö velvoittaa myös mökkilläisiä liittymään mökkikuntansa jätehuoltojärjestelmään. Kuten Valkosen mökillä, suurin osa mökkilläisistä toimittaa jätteet kunnan järjestämiin alueellisiin keräyspisteisiin ja oma jäteastia on

vain noin joka viidennellä mökillä (Voutilainen ym. 2021). Mökkiläiset ovat myös innokkaita jätteiden lajitteijoina ja suurin osa kompostoi itse keittiö- ja puutarhajätteen. Valkosen mukaan nimenomaan omien jätteiden kompostointi tarkoittaa käytännössä jätteiden väijämättömyyden ymmärtämistä ja hyväksymistä osaksi asumisen elämänpääpiiriä.

Kirja herättelee pohtimaan sitä, voisiko mökin kanssa ajattelu toimia uudenlaisena lähestymistapana ympäristöviestintään. Valkonen kirjoittaa, että tämänhetkinen ympäristöpolitiikka lähtee ajatuksesta että parantamalla kuluttajien ympäristötietoisuutta muutetaan asenteita ja lopulta ohjataan kestävään käyttäytymiseen. Tämä politiikka ei ole toistaiseksi osoittautunut kovin onnistuneeksi: kulutuksen hiilijalanjälki ja esimerkiksi yhdyskuntajätteen määrä ovat jatkaneet kasvuaan. Ympäristövastuuta painottava viestintä ja politiikka ovat Valkosen mukaan johtaneet myös ilmastoahdistukseen ja voimattomuuden tunteeseen sekä ympäristöpolitiikan vastustukseen.

Kirjan viesti onkin, että toisin asuminen tuo uudenlaisen, kehollista kokemusta ja omaa toimintaa korostavan lähestymistavan arjen ympäristöpolitiikkaan. Kun normaaliasumisessa yhteiskunnan infrastruktuuri ja tekniset järjestelmät hoitavat työn asukkaan puolesta maksumaa vastaan, mökillä mökin aineenvaihduunasta huolehtii pitkälle mökkiläinen itse. Mökkiasuminen vapaaehtoisena (ja rakkaana) toisin asumisen tapana herkistää näkemään laajemmin, miten asumisen aineenvaihdunta kietoutuu työhön ja tekemiseen sekä prosesseihin, joiden kautta ympäristön ainekset muutetaan käyttökelpoiseen muotoon. Mökin kautta kokeminen ja havainnointi voisi siten kannustaa katsomaan toisin myös muuta arkea ja toimimaan kestävästi.

Mökkeilyn ja kestävyysajattelun yhdistämisessä on myös sudenkuoppansa. Vaikka kirjan keskeiset teemat energia, vesi ja jätteet tuovat kiinnostavalla tavalla esille arjen itsestäänselvyyksiä ja toisin ajattelun tarpeen, ei teosta ole tarkoitettu oppaaksi mökkeilyn ympäristövaikutusten vähentämiseen tai välttämiseen. Valkosen esille nostamat mökkeilyn toisin asumisen käytännöt vastaavatkin enemmän mökkeilijöiden kokemuksia ja näkemyksiä mökkeilyn ympäristösuhteesta ja -vaikutuksista. Kun kokemusperäinen tieto painaa oman leimansa mökkeilijöiden käsityksiin, nousee kartonkipakkausten polttaminen saunan kiukaassa mökkielämän ympäristöteoksi sen sijaan että kiinnitettäisiin huomiota esimerkiksi mökin ja kodin välisen liikkumisen ympäristövaikutuksiin.

Aivan kuten Valkosen kirjan omakohtaisissa kuvauksissa, mökkiasumisen ympäristön ominaispiirteet, omakohtaiset toimet ja kohtaamiset luonnon kanssa luovat mökkielämään ekologisuuden ja luonnon kanssa yhdessä elämisen tunnun. Nämä käsitykset ovat mökkikansan keskuudessa varsin yhdenmukaisia riippumatta mökkiasumisen tosiasiallisista puitteista ja käytännöistä. Vaikka keskimäärin suomalaiset mökit ovat puitteiltaan vakituista asumista vaatimattomampia, on mökkien keskiarvo ja varustetaso ollut viime vuosikymmeninä kasvussa. Myös mökeille on ilmestynyt yhä enemmän erilaisia teknologioita, infrastruktuureja ja mökkiarkea helpottavia mukavuuksia, jotka muuttavat mökkiasumista yhä enemmän normaaliasumisen kaltaiseksi.

Mökkiasuminen ei siis aina ole Valkosen kirjan kaltaista luonnon kanssa toisin asumista, vaan enemmänkin

monipaikkaista asumista. Valkonen ei käsittele kirjassaan monipaikkaisuutta, joka haastaa ajatuksen mökistä toisin asumisena ja nostaa tilalle ajatuksen eri asuinpaikkojen ja näiden välissä tapahtuvan liikkumisen muodostamasta jatkumosta, jonka kautta yhä useammat arkea ja vapaa-aikaa elävät. Monipaikkaisuuden näkökulmasta mökkeilyn voisikin nähdä toisin asumisen sijaan rinnalla asumisena ja mökin osana arjen ympäristöpolitiikkaa. Tällöin kiinnostus voisi kohdistua esimerkiksi siihen, millaisia käytäntöjä, tarpeita ja kuluttamista eri asuinpaikat ja näiden välillä tapahtuva liikkuminen synnyttävät. Miten kestävyystoimiin eri asuin- ja olinpaikoissa suhtaudutaan? Tarkoittaako monipaikkaisuus erilaisten kulutuksen resurssien moninkertaistumista, kun sekä kotiinkin että mökille on hankittava ainakin perustarpeet, vai voiko monipaikkaisuuteen sisältyä myös kulutusta rajoittavia piirteitä, jos esimerkiksi asumisen tasosta ollaan valmiita tinkimään monipaikkaisuuden mahdollistamiseksi? Millaista olisi ympäristöosiologinen monipaikkainen ajattelu?

Vaikka monille mökkielämä piirteinen ja käytäntöineen on varsin tuttua, ei se sitä ole noin puolelle suomalaisista. Erityisesti mökin omistaminen on sukupolvisesti ja varallisuuteen liittyen valikoitunutta. Kaikille Valkosen kaltainen vetäytyminen mökkielämän toiseen tekemään havaintoja normaaliarjen kestävyysteistä ei siis ole mahdollista. Tämä johtaakin pohtimaan voisiko vastaavanlaista toisin asumisen ja elämisen kokemusta saada myös muualta. Millaisia havaintoja arjesta mahdollistaisi esimerkiksi kaupunkipuiston kanssa eläminen?

Monitieteisen mökkitutkimuksen (*second home research*) oman erityisen kiinnostavan ulottuvuuden kirjaan muodostaa sen omakohtainen mökkielämän arjen käytäntöjen avaaminen aina polttopuiden pilkkomisesta huussin tyhjennykseen. Valkosen kiireettömät tilannekuvat ja yksityiskohtaiset kertomukset mökkipuuhista ja mökkiympäristön piirteistä kertovat tarinaa paitsi mökin kanssa ajattelusta, myös mökin tuntemisesta ja mökkiä kohtaan koetuista tunteista. On selvää, että kuten varsin suurelle osalle suomalaisista, oma mökki on Valkoselle rakas ja ainutlaatuiseksi koettu paikka. Tätä taustaa vasten onkin mielenkiintoista, että mökkeilyn mahdollinen muutosvoima ja kestävyyskytkennät ovat jääneet varsin vähälle huomiolle. On helppo yhtyä Valkosen näkemykseen siitä, että tätä monille tuttua ja vapaaehtoista elämänmuotoa kannattaisi hyödyntää nykyistä enemmän herättelemään ajatuksia asumisen ja arjen kestävyuden rajoista.

KIRJALLISUUS

SVT = Suomen virallinen tilasto (2020) Asumisen energiankulutus. Asuinrakennusten lämmitys rakennustyypeittäin, taulukko 11zr. Tilastokeskus, Helsinki. <<https://stat.fi/tilasto/asen>> 28.6.2022.

Voutilainen, O., Korhonen, K., Ovaska, U. & Vihinen, H. (2021) *Mökkibarometri 2021*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 47/2021. Luonnonvarakeskus, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-237-7>

KATI PITKÄNEN

*Ympäristöpolitiikkakeskus,
Suomen ympäristökeskus*